

РЕЦЕНЗИЯ

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
професионално направление 3.2. „Психология“,
докторска програма „Обща психология“

Докторант: **Арни Закс**

Тема: „ВЛИЯНИЕ НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА В ДЕТСТВОТО
И ТРАНСФЕРА МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯТА ВЪРХУ
НАРЦИСТИЧНИТЕ ЧЕРТИ И ВЪРХУ УСТОЙЧИВОСТТА,
ЧУВСТВОТО ЗА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ ОТ СЕБЕ СИ И
СТИЛА НА СПРАВЯНЕ“

Научен ръководител: проф. дн. Румен Стаматов

В съвременната психологична практика основната проблематика е фокусирана върху емоционалната дисрегулация и произтичащите от това нарушения в междуличностното общуване. Вероятно всички практикуващи терапевти се опитват да обяснят тези феномени с ранното детско формиране и развитие, но едва този отговор е напълно актуален и валиден за всеки потърсил психологична помощ. Преживелищният опит на индивида маскира, много често основни закономерности и дава едно невярно послание за истинската причина за страданието на пациента.

Предложената за рецензия дисертационна разработка е посветена на тази сложна тематика и прави опит да разкрие именно тези специфични закономерности свързващи възприетия опит от детството и личните черти: нарцисизъм и устойчивост на индивида.

Основната цел на дисертационната разработка та Арни Закс е да разшири разбирането на етиологията на адаптивните и неадаптивни черти на личността .

Предложеното от дисертанта изследване разглежда взаимовръзките между преживяванията от ранно детство и степента на нарцистични черти и лична устойчивост, както и взаимодействието между тях.

Структурно дисертационният труд отговаря на необходимите академични стандарти - дисертацията включва 162 страници и се състои от въведение, три глави, заключение, списък с литература и шест приложения. Съдържанието на всяка глава е представено в отделни параграфи, като в края на всяка глава са направени конкретни констатации. Основният текст съдържа 18 таблици и 5 фигури. Списъкът на използваната литература се състои от 150 заглавия на английски език. 9 от тях са български, 9 от тях са израелски.

Добро впечатление теоретичната подготовка на дисертанта в областта на клиничната практика и приложението на теоретичните модели в конкретна работна среда.

В теоретичния блок на дисертацията са разгледани основни конструкти имащи отношение към някои личностови черти като нарцисизъмът, който е разгледан чрез трудностите при регулирането на себеуважението. Следвайки съвременните идеи нарцисизъмът е представен чрез чувство за малоценност, срам и емоционална празнота, която се компенсира с отбранителност породена от чувство на превъзходство, изискване на внимание и възхищение и причинените междуличностни затруднения.

Така също е подробно разяснена като изследователски конструкт устойчивостта и е разгледана чрез потенциала на влияние върху приспособяването на индивида към житейския стрес. Психологическата устойчивост, е представена чрез концепцията на Vlich която дефинира този конструкт като: "чувство за контрол над живота, лична ефективност, желание за активно участие в случващото се и постигане на целите. Устойчивостта отразява гъвкавостта при адаптирането към неочаквани промени, способността за активна намеса в рискови условия, за справяне, и за ефективно възстановяване при сблъсък с подобни събития.

Ясно са дефинирани основните белези на устойчивостта:

Оптимизъм: определя се като очаквания за най-добрия възможен резултат, дори и при изправяне пред големи проблеми. Той е определящ фактор за непрекъснатите усилията за справяне с проблемите, за устояване и неотказване.

Чувство на контрол: Оптимистичната вяра в себе си, в собствената компетентност или шансове за успешно изпълнение на задача и постигане на благоприятен резултат.

Лична ефективност: Устойчивото чувство за ефективност изисква опит в преодоляването на препятствия чрез постоянни усилия.

Разгледани са факторите на околната среда през съвременните разбирания и разработки на Стаматов и Бронфенбренер през призмата на позитивното развитие и екологичният модел.

Чудесно са обяснени извън семейните фактори допринасящи за личностното развитие -училище , социални групи, медии и културни особености.

В емпиричното изследване правилно са заложени цел, задачи и хипотези на изследването.

Основната цел на това проучване е да изследва връзката между детския опит и личностните черти. Следвайки

теоретичните анализи на отделните конструкти и на демографските обяснения са формулирани твърдения за детския опит

Формулирани са следните хипотези:

1. Съществува връзка между развитието на нарцистични черти и личната устойчивост към преживяванията от най-ранно детство.

2. Съществува връзка между демографските характеристики и развитието на нарцистични черти и устойчивост.

3. В детския опит има статистически последователни фактори.

4. Съществува връзка между нарцистичните черти и личната устойчивост:

5. Съществува позитивна връзка с адаптивния нарцисизъм и отрицателна връзка с неадаптивния нарцисизъм.

Изследването е проведено като са спазени всички правила за коректност и е избран подходящ психологичен инструментариум .

Данните са обработени статистически са приложени в табличен и графичен вид.

Изводите от изследването са в съответствие с изследователските хипотези и показват, че има два вида нарцисизъм, които се различават статистически и етиологично. Предоставени са емпирични доказателства, че адаптивният нарцисизъм е културно обоснован и степента му се увеличава с годините (поколение Y срещу поколение X) в сравнение с патологичния нарцисизъм, корелиран с други характеристики, както в детска, така и в зряла възраст.

Практико приложните приноси са добре изведени и са пряко съотносими с практиката

Препотвърждава присъствията на два вида нарцисизъм, които се различават статистически и етиологично. Изследването предоставя емпирични доказателства, че адаптивният нарцисизъм е културно обоснован и степента му се увеличава с годините (поколение Y срещу поколение X) в сравнение с патологичния нарцисизъм, корелиран с други характеристики, както в детска, така и в зряла възраст. (Етиологични и прогностични).

Създадени са два възможни модела на фактори, състоящи се от твърдения, извлечени от теоретичните изследвания и е установена статистическа съвместимост. От шест-факторния модел два са в значителна корелация с нарцисистичните черти: и двата се занимаваха с необходимостта

от външна помощ, практическа помощ и помощ с емоционална регулация.

Установено е, че два други фактора в същия модел са свързани значително с характеристиките, съставляващи масива на устойчивост в това проучване. Възприеманото емоционално благополучие е значително свързано с оптимизма, докато възприеманото подчинение на строга дисциплина е значително свързано със самоефективността и чувството за контрол.

Резултатите от проучването са в съответствие с твърденията на Shahar (2012) и Shiri (2008), които се занимават с диалектичен подход между риск и устойчивост или посттравматичен растеж: Когато се установи, че житейските обстоятелства, които се считат за по-привилегировани, са свързани с черти на неадаптивния нарцисизъм. В сравнение с обстоятелствата, считани за по-тежки, за които е установено, че корелират с чертите на устойчивост.

Предложени са практически препоръки за намаляване на дезадаптивните характеристики. Препоръките са извлечени от прогнозните модели на обратния анализ на множествената регресия, както и от модела на факторния анализ, за който е установено, че е свързан с устойчивостта. Изведените препоръки потвърждават разбиранията на Shahar (2012), за

връзката между поддържащите фактори и постигането на устойчивост при тежки обстоятелства.

Направените публикации са съответни на дисертационното изследване и отразяват конкретното отношение на дисертанта към разработената тематика.

Всичко това ми дава право да приема дисертационното изследване на Арни Закс за завършен дисертационен труд и да предложа на Уважаемото жури да присъди на Арни Закс образователна и научна степен „доктор по психология“ в направление 3.2 Психология докторска програма „Обща психология“

Гр. Варна

Рецензент: доц. д-р Красимир Иванов

01.04.2022г.

